

UDK 316.7(497.16):929 Draskovic C.

Pregledni rad

Adnan ČIRGIĆ & Aleksandar RADOMAN (Podgorica)

Institut za crnogorski jezik i književnost – Podgorica

adnan.cirgic@icjk.me

aleksandar.radoman@icjk.me

ČEDOMIR DRAŠKOVIĆ KAO MONTENEGRIST – povodom 65 godina rođenja –

U ovome radu dat je kratak osvrt na doprinos Čedomira Draškovića montenegristici. Bibliografija Čedomira Draškovića iznosi oko 1100 jedinica, od čega je 800 jedinica autorskih priloga Draškovićevih, a ostale jedinice čine literaturu o njemu. Kao što Draškovićeva bio-bibliografija govori o njegovoj društvenoj angažovanosti, koja je sva podređena obnovi crnogorske nezavisnosti i stvaranju neophodnih institucija u konačno obnovljenoj državi, tako i njegovi tekstovi svjedoče o potpunoj upućenosti u istoriju crnogorskih kulturnih prilika od srednjega vijeka do danas.

Ključne riječi: Čedomir Drašković, istorija kulture, istorija pismenosti, Petar II Petrović Njegoš

U Crnoj Gori uvijek je bilo, a osobito ih danas ima, naučnih i kulturnih djelatnika kojima bitku biju ambicije i rezultati. Naše javne nesuvislosti, osobito one s univerzitetskom karijerom, svakodnevno obasipaju crnogorsku javnost preko dnevnih i nedeljnih novina, preko „naučnih“ publikacija raznim izumima, dometima i odmetima svoje „montenegristike“. Ispod ambiciozno postavljenih naslova čitalac, naravno, neće pronaći nikakve rezultate izvan propagande u ličnu korist autora teksta ili – u boljem slučaju – opštepoznate stvari koje se autoritativno postavljaju kao novi izum, negirajući pritom rezultate prethodnika. Gotovo da je postala moda predstavljati sebe začetnikom bez obzira na nerijetko dugu tradiciju prethodnika. Kod takvih nesuvislosti, nije potrebno ni naglašavati, u bitki ambicija i postignutih rezultata redovno su na gubitku rezultati.

Nasuprot njima, postoji u Crnoj Gori posve drugačiji soj kulturnih poslanika, nenametljivih, marnih pregalaca koji cijeli život posvećuju Crnoj Gori, njenome kulturnom nasljeđu i zapretanim riznicama njezine duhovnosti. Čedomir Drašković spada u to probrano društvo crnogorskih kulturnih i naučnih djelatnika. Draškovićevi rezultati uvijek su nadmašivali njegove ambicije. Ovaj prilog nastao je kao kratak osvrt na Draškovićev doprinos montenegristici, a u povodu 65 godina toga našeg značajnog javnog kulturnog djelatnika.

Čedomir Drašković rođen je na Čevu 1946. godine, đe je i završio osnovnu školu. Poslije svršene osnovne škole seli na Cetinje, đe je završio gimnaziju. Zatim upisuje *Istoriju jugoslovenskih književnosti i srpskohrvatski jezik* na Filozofskome fakultetu u Sarajevu. Iako vječito vezan za Sarajevo (što, uz kasniji angažman u Matici crnogorskoj, ističe kao dva najbitnija životna momenta), Drašković se vraća u svoju Crnu Goru i Cetinje, za koje će vezati čitav dalji višedecenijski angažman. U Centralnoj biblioteci „Đurđe Crnojević“ na Cetinju proveo je 35 godina – od pripravnika do direktora u tri mandata (1990–2004), zatim kao rukovodilac izdavačke djelatnosti, nakon čega je prešao u Maticu crnogorsku iz koje je 2010. godine pošao u zasluženu mirovinu.¹

Cetinje je nekad bio istinski crnogorski kulturni centar. U njemu su radili i stvarali poznati crnogorski naučni i kulturni radnici, kakvi su npr. Risto Dragičević, Niko Simov Martinović, Luka Vujović, Ratko Đurović, Dragoje Živković, Vojislav P. Nikčević i dr. (da ne pominjemo one iz nešto dalje prošlosti). No u potonjih pola vijeka kontinuirano teče rastakanje Cetinja u svakome pogledu, o čemu piše i Čedomir Drašković, jedan od potonjih crnogorskih javnih djelatnika koji nije napuštio Cetinje. Nije ga napuštio ni nakon studija u Sarajevu, ni kad su mu nuđene vrlo primamljive funkcije u Podgorici, ni kad je postalo sasvim jasno da je centar iz Cetinja pomjeren u Podgoricu.

Stamen, nepokolebljiv, oplemenjen onim gotovo iščezlim moralom klasičnih Crnogoraca, Čedomir Drašković ponekad djeluje kao da je zalutao u naše vrijeme. Njegova bibliografija nekoliko puta nadmašuje bibliografije brojnih crnogorskih samohvalisanju sklonih intelektualaca i javnih radnika, pa ipak – on se nikad ne nameće. Zahvaljujući tome moralu odbijao je funkcije s kojih nije mogao doprinijeti društvenome prosperitetu, podnio ostavku na mjesto rukovodioca odjeljenja izdavačke djelatnosti Centralne narodne biblioteke „Đurđe Crnojević“ i dao otkaz nakon 35 godina rada u toj instituciji kad je praktično ta djelatnost onemogućena u njoj i sl. Pored stručnosti, erudicije, upućenosti u crnogorske kulturne prilike, upravo je i njegov građanski moral doprinio da postane član brojnih udruženja i institucija i njihovih stručnih tijela: član Mitropolitskoga savjeta Crnogorske pravoslavne crkve, član Matice

¹ Detaljnije biografske podatke o Čedomiru Draškoviću videti u: Nada Drašković, *Bio-bibliografija Čedomira Draškovića*, Institut za crnogorski jezik i književnost, Podgorica, 2011.

crnogorske, član Senata DANU, član Crnogorskoga PEN centra, član Savjeta za visoko obrazovanje, član Izdavačkoga savjeta Instituta za crnogorski jezik i književnost, član Redakcije međunarodnoga časopisa za jezikoslovna, književna i kulturna pitanja *Lingua Montenegrina*, dugogodišnji urednik časopisa *Bibliografski vjesnik* itd. Uz to je dobitnik i *Trinaestonovembarske nagrade* prijestonice Cetinje (za 1999. godinu).

Zaljubljenik u Sarajevo, Čedomir Drašković odabrao je taj grad za odbranu svoje doktorske disertacije *Glas Crnogorca (1873–1922) – književnoistorijska studija s bibliografijom*, koju je vijeće Filozofskoga fakulteta u Sarajevu prihvatilo za odbranu bez obaveze polaganja usmenoga dokorskog ispita. No odbranu te disertacije prekinuo je raspad Jugoslavije i rat koji je nastupio u BiH. A kad već nije bilo uslova za odbranu u Sarajevu, Drašković nije imao želje da je brani pred onima koji su ga spriječili da je odbrani u Sarajevu.

Bibliografija Čedomira Draškovića iznosi oko 1100 jedinica, od čega je 800 jedinica autorskih priloga Draškovićevih, a ostale jedinice čine literaturu o njemu, što dovoljno svjedoči o vrijednosti autora o kojemu je riječ. Veliki broj njegovih bibliografskih jedinica nipošto nije potvrda kakve skribomanske ličnosti. Naprotiv. Riječ je o autoru koji je znao kad treba pisati i što treba pisati, koji je znao kad se treba oduprijeti naopakim projektima u crnogorskoj kulturi – bilo da su poticali od vlasti bilo od opozicije, autoru koji zna ukrstiti oštro polemičko pero s brojnim našim kulturnim i naučnim nesuvislostima, ali i autoru koji je znao makar i prigodnim tekstovima obilježiti propuštene jubileje nekadašnjih književnika, kulturnih radnika ili državnika koje je zaboravljala zvanična kulturna politika.² Kad bi se samo ti tekstovi skupili među

² Takvi su npr. njegovi tekstovi o Blažu Šćepanoviću, Njegošu, Trifunu Đukiću, Nikoli Škeroviću, Đorđu Lopičiću, Jovanu Pavloviću, Marku Dragoviću, Miloradu Medakoviću, Petru I, Simu Milutinoviću, Stevanu Peroviću Cuci, vladici Danilu, vojvodi Božu Petroviću, vojvodi Mirku, Vuku Karadžiću, Vuku Vrševiću, Božu Novakoviću, Dimitriji Milakoviću, Mirku Mijuškoviću, Niku Roloviću, Stevanu Vrševiću, Andriji Jovičeviću, Borisalvu Miniću, Luki Vujoviću, Pavlu Miljaniću, Jovanu Ivaniševiću, Jovanu Miloševiću, Mihailu Vukotiću, Nikoli Punji Lopičiću, Božidaru Pejoviću, Radoju Roganoviću, Tomu P. Oraovcu, vladici Vasiliju, vojvodi Milošu Krivokapiću, Aleksandru Lesu Ivanoviću, Antoniju Baldačiju, Đordiju Petroviću, Filipu Kovačeviću, Filipu Markoviću, Jovanu Sundečiću, Jovu Ljepavi, knjazu Danilu, Krstu S. Krivokapiću, Lazu Kostiću, Mihailu Baću Pajkoviću, Milanu Kostiću, Stevanu Kačanskome, Stojanu Božoviću, vojvodi Iliji Đikanovu Zviceru, Novici Ceroviću, Peku Pavloviću, Dušanu Vuksanu, Jovanu Tomaševiću, Dionisiju Mikoviću, kralju Nikoli, Nikcu od Rovina, Savu Matovu Martinoviću, vojvodi Iliji Plamencu, vojvodi Mašu Đuroviću, vojvodi Miljanu Vukovu, vojvodi Petru Vujoviću, vojvodi Tomašu Miliću, Baju Sekuliću, Branku Draškoviću, Budu Tomoviću, Stanku Matanoviću, Petru Lubardi, Milanu Gvozdenoviću, Radovanu Đonoviću, Simu Matavulju, Simu Vujoviću Kodošiji, Vladimiru Popoviću Špancu, Nikoli Kosijeru, Mirku Gvozdenoviću, Radivoju Gvozdenoviću, Evgeniju Ljvoviću Nemirovskome, Ratku Đuroviću, Draganu Nikoliću, Božidaru Bobu Bogdanoviću, Ljubu Kapisodi, Novaku Jovanoviću, Božini Ivanoviću, Branku Tataru, Draganu Kujoviću, Vuku Miniću i dr.

korice jedne knjige, bila bi to obimna građa za izradu leksikona crnogorske kulture (u najširem smislu – od poezije do hirurgije). Pored navedene bogate bibliografije treba istaći da je Čedomir Drašković učesnik velikoga broja domaćih i međunarodnih naučnih simpozijuma, urednik brojnih monografija i zbornika te autor nekoliko izložbi koje je Centralna narodna biblioteka „Đurđe Crnojević“ organizovala u zemlji i inostranstvu (pri čemu je on i autor predgovora ili pogovora u katalozima koji su pratili te izložbe).

Od ne manjega značaja za crnogorsku kulturu jeste Draškovićev doprinos izdavaštvu. Njegova bibliografija broji impozantnih 70 bibliografskih jedinica izdanja koje Drašković potpisuje kao urednik ili član redakcije. Među tim izdanjima posebno se izdvajaju kapitalne knjige *Počeci štamparstva u Crnoj Gori (1492–1496)* Nemirovskog, *Studije iz crnogorske istorije umjetnosti* Rajka Vujičića, *Cetinje kao feniks* Pavla Mijovića, *Grbovnik crnogorski* Božidara Šekularca i Aleksandra Samardžića, *Nacija s greškom* Živka Andrijaševića, *Jezikoslovne studije* Vojislava P. Nikčevića, *Skrivana strana istorije* Šerba Rastodera, *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti* Adnana Čirgića, *Zetska dinastija Balšići* Josipa Jelčića, *Studije i ogledi o crnogorskoj književnosti XIX vijeka* Božidara Pejovića, *Njegoš i oko njega* Krsta Pižurice, *Mladi Njegoš* Vojislava P. Nikčevića, *Studije o Njegošu* Danila Radojevića, *Njegoš i Ljubiša* Milorada Nikčevića... Kao dugogodišnji urednik izdanja Centralne narodne biblioteke „Đurđe Crnojević“, a potom i u Matici crnogorskoj i Institutu za crnogorski jezik i književnost, Drašković je inicirao izradu i uredio brojna izdanja bibliografskoga karaktera, poput bibliografija *Jugoslovenska izdanja Njegoševih djela* Nikole Rackovića i *Njegoš u crnogorskoj periodici 1967–2004*. Lidije Kaluđerović. Njegovim trudom i uredničkim pregnućem čitalačkoj javnosti se na nov način predstavio i komediografski opus značajnoga crnogorskog dramskog pisca Radivoja-Lole Đukića.

Jednoj se funkciji Čedomir Drašković posebno radovao – ne iz poslovičnoga crnogorskog šepurenja funkcijama (on se funkcija svakako odricao), već iz želje da dade puni doprinos njegošologiji i montenegristici. Riječ je o *Centru Njegoš*, koji je 2006. godine osnovan odlukom Vlade Crne Gore (*Službeni list*, br. 66/06). Za direktora *Centra* imenovan je Čedomir Drašković. Nažalost, taj projekat od kapitalnoga značaja za crnogorsku kulturu propao je gotovo i prije no je započet. U samome startu uz veliku medijsku kampanju suprotstavili su mu se upravo oni za koje se moralo očekivati da će s radošću pozdraviti njegovo osnivanje. O tome je Drašković pisao u tekstu *Nove priče i stare težnje*: „Krajem 2006. godine Vlada Crne Gore donijela je i ozvaničila Odluku o formiranju Javne ustanove Centar 'Njegoš'. Ta samostalna ustanova (koja (...) treba da objedinjava rad Biljarde, Mauzoleja na Lovćenu i Njegoševe rodne kuće na Njegušima) bavila bi se Njegošem na originalan, kompleksno-komparativan i infrastrukturno cjelovito utemeljen način. Za sve učesnike

s tim u vezi organizovanoga Okruglog stola na Pravnome fakultetu u Podgorici (organizator Ministarstvo kulture), to je ocijenjeno kao značajan iskorak – u civilizacijskom, kulturnom, naučnom, nacionalnom i državnom smislu. Izuzev za predstavnike CANU, Narodnoga muzeja Crne Gore i zvaničnoga predstavnika Sindikata kulture (!?), dok se predstavnici Filozofskoga fakulteta iz Nikšića nijesu odazvali pozivu. Oponenti toga projekta glasno su bobonjili (uz već ekspliciranu 'naučnu' ekspertizu iz CANU) – da je formiranje Centra 'Njegoš': 'nepotrebno', 'suvišno', 'dupliranje kapaciteta', 'razbijanje', a još češće i 'razaranje zdravog tkiva Narodnog muzeja'... Čak i 'kohabitacija eksponata' (i pored toga što je u startu nedvosmisleno jasno da kulturna baština može biti samo – državno dobro). Zatim se politikantski lamentiralo sa 'seljenjem muzeja', pa čak i 'ugrožavanjem ljudskih i radnih prava' (iako svi zapošljeni, neovisno od njihova prethodnog nerada, treba da ostanu onde đe su se zatekli), te da su radnici Narodnoga muzeja 'u latentnom štrajku' itd. i tsl. Dakle, niti jednoga stručnog i objektivnoga razloga protiv! Tako je umjesto dobro osmišljenih naučnoistraživačkih projekata iz njegošologije, umjesto stručne obrade i naučno utemeljenih kritičkih izdanja Njegoševih djela, umjesto organizacije naučnih simpozijuma o Njegošu i njegovu značaju za crnogorsku književnost i kulturu i sl. – Crna Gora odabrala nerad, osim pojedinih individualnih i vaninstitucionalnih doprinosa njegošologiji. Pored toga, umjesto *Centra Njegoš* na čelu s Čedomirom Draškovićem, dobili smo *Njegoševe dane*, pod pokroviteljstvom Filozofskoga fakulteta u Nikšiću, kao „simpozijum“ koji služi za ličnu promociju dviju profesorica toga fakulteta i njihovu negaciju oficijelne jezičke politike i zvanične crnogorske standardno-jezičke norme. Tako se potvrdila u Draškovićevim tekstovima uvijek prisutna misao da današnja Crna Gora nije dorasla svojoj prošlosti.

Kao što Draškovićeva bio-bibliografija govori o njegovoj društvenoj angažovanosti, koja je sva podređena obnovi crnogorske nezavisnosti i stvaranju neophodnih institucija u konačno obnovljenoj državi, tako i njegovi tekstovi svjedoče o potpunoj upućenosti u istoriju crnogorskih kulturnih prilika od srednjega vijeka do danas. Draškovićev tekst *Crnogorska pismenost – između fenomena i usuda*, nastao kao predgovor za katalog uz izložbu povodom pet vjekova Crnojevića štamparije, predstavlja gotovo enciklopedijsku sintezu o razvoju pismenosti i književnosti na crnogorskome tlu od Andreacijeve povelje do XXI vijeka. Što je posebno značajno, taj tekst koji crnogorsku književnost i pismenost tretira kao samostalnu cjelinu – nezavisnu od sušedne srpske književnosti i pismenosti nastao je u doba kad je oficijelna nauka crnogorska bila u potpunosti odnarođena i „erdeljenovićevski“ uklapala Crnu Goru u šire „srpske“ okvire. Takav je i njegov tekst o Njegošu – *Njegoš kao „tragični junak kosovske misli“ u odnosu na „poetizovanje“ istorije i njeno savremeno nasilje*, nastao kao predgovor za katalog uz izložbu „Petar II Petrović Njegoš

– 150 ljeta potom“ (Podgorica, 2001), u kome pokazuje izvanrednu upućenost u cijeli spektar složenoga kompleksa Njegoševa života i djela (i njegove savremene zloupotrebe), rasvjetljavajući, lapidarno i precizno, brojne nedoumice vezane za tu grandioznu ličnost crnogorske povijesti. Bio je on tada jedan od rijetkih (ako ne i jedini) direktora kakve državne institucije koji je otvoreno kritikovao stranputice oficijelne crnogorske kulturne politike i zalagao se za afirmaciju crnogorskoga jezika, crnogorske književnosti, Crnogorske pravoslavne crkve i cjelokupne crnogorske kulture.

Čedomir Drašković piše na razne teme, a sve ih objedinjava Crna Gora i njena kultura. Pored pomenutih, izuzetno je značajna njegova studija o Cetinjskoj čitaonici i njezinu značaju za crnogorsku kulturu, studija o Đevojačkome institutu i Bogoslovsko-učiteljskoj školi i devalviranom nacionalnom identitetu, brojni tekstovi o antidržavnoj djelatnosti Srpske pravoslavne crkve u Crnoj Gori, o svetosavlju u Crnoj Gori, o pustošenju i zapuštanju Cetinja kao doskorašnjega centra crnogorske kulture i seljenju iz njega temeljnih prosvjetnih institucija koje su selidbom gubile i crnogorski predznak (kakva je recimo Viša pedagoška škola, odnosno današnji Filozofski fakultet u Nikšiću) i dr. Osim toga Drašković se bavio i problemom „pećinskoga svetišta“ triju hrišćanskih relikvija za koje je planirano zdanje više Cetinjskoga manastira, problemom kulturne istorije u Crnoj Gori, mogućnošću revitalizacije crnogorske kulturne baštine; osmišljao je krucijalno značajne projekte iz oblasti montenegrizike – kakvi su npr. *Muzej knjige* na Cetinju, izrada *Istorije crnogorske književnosti* i *Rječnika crnogorskoga jezika*, izučavanje i reprintovanje starih rukopisnih knjiga crnogorskih koje su rasute po svijetu, izrada značajnih bibliografija i sl. Iz svih tih tekstova provijava kritičarski i polemički duh Draškovićev – podjednako oštar i u polemici s vlastima i s opozicijom, sa stvarnim i samozvanim intelektualcima, „nezavisnim“ – kako se to danas „moderno“ kaže, s istoričarima i filolozima i dr.

Ubjedljiv u argumentaciji i superioran u polemici, Čedomir Drašković u svojim studijama i esejima, nenametljivo i eruditski sveobuhvatno, ispisuje dragocjene stranice hronike crnogorskih kulturnih prilika u prošlosti i sadašnjosti.

Adnan ČIRGIĆ & Aleksandar RADOMAN

ČEDOMIR DRAŠKOVIĆ AS A MONTENEGRIST
- Celebrating 65 years of life –

This paper presents a brief overview of Čedomir Drašković's contribution to Montenegristics. His bibliography includes around 1100 items, of which 800 items are Drašković's works, while the rest present the literature written about him. Drašković's bio-bibliography speaks of his social commitment, which is totally subordinated to restoration of Montenegrin independence and creation of necessary institutions in the country. At the same time, his texts testify to the complete knowledge of the history of Montenegrin cultural circumstances from the Middle Ages to the present day.

Key words: Čedomir Drašković, history of culture, history of literacy, Petar II Petrović Njegoš